

in v svojih samostojnih obrisih, ampak treba ga je natančno in natanko primerjati z njegovimi predniki, tu in tam tudi s proračuni držav, pred vsem pa ga je opazovati v zvezi z vsem gospodarskim stanjem naše države v zadnji dobi.

Ta gospodarski stan Avstrije kaže hladnemu, preiskovalnemu očesu, katero nima predsodkov in katero more podreti črnogledno meglo, ki pri nas obdaja vse reči in vse razmere, — precej jasno — toda vendar le zelo nepoznano podobo.

Po tem ko so vsled silnega denarnega poloma — nedoseženega do tedaj ne v velikosti ne v nasledkih, — gospodarske razmere Avstrijske pet let neprenehoma hodile rakovo pot, po tem ko se je z vsakem novem letom to razširjalo na nove polja in poprijelo nove delovne moči, po tem ko so zmeraj še nove znamenja kazale vničevanje na ljudskem premoženju, nastalo je začetkom leta 1879 neko prenehanje, katero je dve leti po tem kazalo podobo pregugavanja in pa gospodarskega protigibanja, dokler se ni leta 1881 poti priborilo odločno boljšanje, katero je preteklo leto 1882 prav nepričakovane velikosti doseglo in skoraj v vseh delih prometa veselo naglost razvijalo, tako, da danes skoraj vse mere človeškega blagostanja kažejo pojemanje pritiska in reščečo, premagajočo moč.

Skušal bom to dokazati:

Na prvem mestu ozirati se je na oddajanje domačega in na potrebo prejemanja tujega blaga. Unanje trgovinsko gibanje avstrijsko (zmiraj brez ozira na zlato in srebro), — katero se je še leta 1878. znižalo za 15 milijonov (od 1289 milijonov na 1206 milijonov), — rastlo je od onega časa neprenehoma in v zadnjih dveh letih prav izdatno. — To trgovinsko gibanje znašalo je leta 1879. — 1240 milijonov, leta 1880. — 1289 milijonov, leta 1881. — 1372 milijonov in leta 1882. — 1422½ milijonov, tedaj v štirih letih zvikšanja za 216½ milijonov ali 18½ odstotkov. — Zdaj presega naše trgovinsko gibanje ono na Laškem za več kot tretjino, in skoraj doseže trgovinsko gibanje Ruske, ako se rubel računa po pravi in ne po imenski vrednosti. Nad to je avstrijsko trgovinsko gibanje večinoma aktivno (več izvažja kot uvažja) in med evropskimi velikimi državami najbolj aktivna in je zadnja leta to aktivnost popolnem ohranila, ker se je kljub preteče, od mnogih strani preživo risane krize v predeljavanju, izvažanje prirodnih pridelkov ni znižalo, tako je bilo izvažanje više memo uvažanja leta 1876.: za 11 odstotkov, leta 1877. za 19 odstotkov, leta 1878. za 18 odstotkov, leta 1879. za 22 odstotkov, leta 1880. za 10 odstotkov, leta 1881. za 14 odstotkov, in leta 1882. za 15 odstotkov. Vidimo tedaj v dveh zadnjih letih rast izvažanja memo uvažanja.

Samo Ruska ima med velikimi državami več izvažanja pa tudi le za 6 odstotkov, na Francoskem za 40 odstotkov, in na Angleškem za 42 odstotkov.

Preidimo k posredniku trgovine, k prometu na morji in na suhem. Promet za brodovi v Avstriji, kateri se po navadi in verno obžalovanjem omenja, da peša, izrekoma v primeri z drugimi srečnejimi državami, kaže take številke, da sem jih po večkrat preiskaval in z družimi primerjal, tako zelo zdele so se mi končne številke neverjetne nasproti navadnemu menenju, katere med drugimi izrekajo strokovnjaki in blizostojeci (tržanci). Številke so sledeče:

Nosilna moč v tonah (po 10.000 met. centov) vseh v avstrijske pritišja došli in od tod odšli brodov znašala je:

leta 1876 —	9,324.000
„ 1877 —	9,978.000
„ 1878 —	9,986.000

leta 1879 — 10,980.000

„ 1880 — 11,826.000

„ 1881 — 12,236.000

tedaj se je pomnožila v petih letih za 2,902.000 ton ali 31 odstotkov. Koj je treba dostaviti, da se je med velikimi evropskimi državami samo brodersko gibanje Francoske v ravno tem času za več pomnožilo, namreč za 35 odstotkov, nasproti pa rusko narastlo samo za 27, laško in angleško za 24, nemško za 19 odstotkov.

Kar zadeva trgovinsko brodovje, najdemo, da se je narastlo od leta 1874. do leta 1879. za 62.500 ton (od 262.400 na 324.900 ton), tako da je bila leta 1879. poravnana vsa zguba, katera je nastala vsled odločitve Benečanskega. Zadnje dve leti res ni bilo premoženje veliko, ker znaša samo 6500 ton ali dva odstotka, — pa enako prikazen opazujemo pri trgovskem brodovju evropskih držav.

Oglejmo si promet na železnicah kateri se tudi mnogokrat razupiva in kaže da nič ne nese; pa zopet najdemo da se je od leta 1878 do 1882 število popotnikov narastlo za 15½ odstotkov, od 38,700.000 na 44,737.000, teža prevažanega blaga pa za 14¼ milijonov (od 50,392.000 na 57,841.000 ton) — v dohodkih pa povikšanje od 206,400.000 na 232,247.000 gold., tedaj za 12½ odstotkov.

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Po sprejeti novi postavi za ljudske šole.

Celih štirinajst dni dolgotrajnih in ostrih razprav potrebovalo se je, dokler je bilo sprejetih nekaj sprememb o državni postavi za ljudske šole od dne 14. maja 1869., in sprejeta je bila ta postava končno v tretjem branji dne 28. aprila popoldne ob 7 minutah po štirih z večino samo treh glasov.

Na mestu bode tedaj, da si zdaj po končanem boji nekoliko na drobno ogledamo postavo, ter vzroke hudega boja in takega izida.

Odveč bi bilo, pri tej priliki vse na drobno razpravljati, kar obsegajo 26. §§. nove postave, omenjamo tedaj samo poglobitve spremembe, katere določuje §. 11., ki določuje više število učencev, kakor stara postava, da se mora ustanoviti novo učiteljsko mesto, ker je število učencev potrebnih za novo učiteljsko moč, je s tem zdržavanje šol za občine in dežele v tisti razmeri polajšano, ne da bi za to podučevanje škodo trpelo.

Nadalje je pomenljiv §. 21., ki sicer pusti redno osemletno šolsko dolžnost, vendar pa otrokom na kmetih in pa nepremožnim v mestih in trgih dovoljuje polajšave gledé mere in pa rednega obiskovanja šol po dovršenem šestem šolskem letu.

Enake polajšave dovoljujejo se tudi celim občinam, ako občinski odbori za to prosijo.

To je prav za prav jedro postave, katero bode na kmetih zabranilo, da se stareji otroci ne bodo brez koristi gonili več v vsakdanjo šolo.

Pomenljivo je to, da je samo po sebi razumljivo, kar določuje §. 48. nove postave, namreč da mora vodja šole biti one vere, h kateri spada večina učencev določene šole.

Zoper ta §. obračali so se v razpravi najhujši napadi one stranke, kateri je poglobitno načelo, vsakovrstne verne in brezverce tako premešavati, da se tako posebno pri nježni mladini najlože dá širiti brezverstvo in to z orjaškimi koraki med šolsko mladino vse države.

Taka šola pa je tudi najbolj nevarna za to, ker more po načelih naših levičarjev mladini jemati vero in narodnost, zato hudo kričanje vse levice zborniške.

Tudi pri §. 75. bilo je veliko krika, zato ker dovoljujejo nekaterim deželam izjeme od določeb §. 21, 22, 28, 38, 17, 18, 19 in od drugega odstavka §. 48.

Zadnji boj vnel se je pa pri resoluciji, nasvetovani poleg postave, v kateri se vlada naprosi, zbornici predložiti načrt nove državne šolske postave, katera bo v nasprotju z državno temeljno postavo, ki državnemu postavodajstvu izrekoma pridržuje samo načela za ljudsko šolstvo, vse drugo pa prepušča deželnim zborom.

Iz kratkega posnetka zdaj sklenjene postave dajo se uže deloma uganiti razlogi, ki so zborniško levico napotili, zoper njo peljati tako hud boj. Šlo jim je prvič za to, da ljudska šola vsaj načeloma ostane brezverska, da se ohrani temu načelu primerna izreja v šoli; da bi duhovščina ne imela pri šoli nikakoršne merodajne besede, zato je bil tak boj zoper §. 48., vsled katerega mora šolski vodja, kateremu pripada nadzorstvo odgojevanja na njegovi šoli, zmožen voditi versko odgojo, po oni veri, kateri pripada večina učencev njegovih.

Razun tega pa strasten boj levice zoper šolsko postavo kaže očiten namen in tudi upanje, da bi se ji posrečilo s tem, da se postavni načrt, vladin predlog zavrže, razruši zborova večina, da se prekucne vlada in da na njeno mesto stopi zopet ministerstvo v duhu predpreteklih, ustavoverskih časov, morebiti z nekaj drugačo unanjo obliko, toda s staro-ustavoverskim srcem ponemčevalne vsemogočnosti.

Da je levica to nameravala, kaže najbolj njihovo ruvanje med Čehi, proslavljanje Mladočehov, hvalisanje Tilšerja in ostro zabavljanje na vse druge, kateri se jim niso hoteli vnesti na limanice. Dalje: vedno naglašanje nezadovoljnosti dalmatinskih poslancev z dodatnim žuganjem, da jih ne bo v zbornico; prav brez ovinov pa so levičarji priznali ta svoj namen v obravnavi šolske postave, se vé, da še le tedaj, ko so se prepričali, da jim ne Mladočehi, ne Dalmatinci in ne sicer levici bliže stoječi udje poljskega kluba ne bodo pomagali razdirati zborniške večine in prekucavati vlade. Zato so bili levičarski govori zadnjih dni šolske razprave polni strasti, polni žolča, očitanja in žuganja zoper vsak del večine posebej. Odlikovali so se pri tem poslu Sturm, Heilsberg, Reschauer, Plener in Chlumecky.

Poleg brezkončnih in strupenih govorov pripeljali so pa tudi vse svoje somišljence v zbornico, tako da od vseh pri tretjem branji niso pogrešali več kot edinega, sicer na Dunaji bivajočega, pa na smrt bolnega „brata“ dr. Hofferja; vsi drugi bili so tam od Predarelčana Waibelna in Dalmatinca Ivaniča — do hromega — na palico se opirajočega višenskega barona Tauffererja, ki z roko v zanjki eno nogo s silo pritegava za seboj. Prišla sta tudi še le k tretjem branji tržaški Witman in pemski kmet Köpel. Tudi so v zadnjem trenutku še pregovorili dva omahljivca, katera sta ves čas glasovala z desnico, da sta izostala od tretjega branja, bila sta to rusinski duhoven Ozarkjevič, in moravski grof Vetter. — Desnica je razun tega pogrešala štiri Dalmatince Boreli-a, Poza, Šupuka in Vojnoviča, iz poljskega kluba: Potocki-a in Gnjevož-a, iz českega kluba pa Trojana. — In vendar vse prizadevanje bilo je brez zaželenega vspeha; šolska postava bila je sprejeta, in ko je preteklo soboto 28. aprila popoldne ura kazala 4 in 7 minut, mogel bi bil knez Alfred Lichtenstein pogledati na uro in levici pokazati, da ni bil kriv prerok. Vendar pa bila je postava sprejeta z malo večino treh glasov? — zakaj? Tudi za to odgovor ni težak, poka-

zal ga je dalmatinski Klaič, omenivši, da naj bi vendar enkrat vlada Taaffe-jeva pokazala več odločnosti in minister Taaffe rekel je zavrnivši vladi njegovi dan priimek „Handels-Ministerium“, da bode „Ministerium des Handels“, to je, ministerstvo „dejanja“, in ne ministerstvo „barantanja“. — Večina samo treh glasov izvira tedaj odtod, ker do zdaj vlada ni postopala odločno, ako bi bilo to, ne bili bi imeli nasprotnih glasov iz Trsta, Istre, Gorice, in ne bilo bi se treba 4 Dalmatincem umikati glasovanja; in vsa levica ne bi bila nikdar tako predrzna, ako bi vlada vsaj nekaterim svojim uradnikom odločno potrkala na prste.

Mnogovrstne novice.

* C. kr. trgovinsko ministerstvo naznanja trgovin-
skim in obrtnim zbornicam, da se je dne 28. aprila l. 1883. v Parizu podpisal dogovor med Avstro-Ogersko in Francosko, kateri določuje, da trgovinska pogodba od 7. novembra 1881., katera bi bila sicer nehala 15. maja 1883., nespremenjena ostane do 29. februarja 1884.

Naši dopisi.

Z Dunaja 30. aprila. — Državni zbor. Do pretekle sobote popoldne obračala se je še pozornost vseh političnih krogov na obravnavo državnega zbora o šolski postavi; pa tudi zdaj po glasovanju — po sklenjeni postavi ozira se še ves svet na to obravnavo. — Po pravici občuduje se vstrajnost in spretnost poročevalca Lienbacherja, ki je v 14 dnevni nepretrgani razpravi zmiraj pozoren, zmiraj pripravljen, krepko stal za postavo, ne zgubivši mirnosti in celo soljeno zavrnil je tu in tam kakošno nepremišljeno opazko nasprotnikov, tako je zavrnil štajarskega „brata“ Foregger-ja, ki je zagovarjal posilno telovadbo pri učenkah rekši, da bode vsled te postave trpela lepota pri ženskah, poročevallec pa ga je zavrnil s tem, da so bile uže lepe ženske, ko še telovadbe v šolah po imenu niso poznali; tako krenil je še marsikaterega nasprotnika.

Prav divjal je levičar Heilsberg, ter ministra Conradada primerjal z Judežom, ki je Boga izdal; minister vrnil je napad z besedo „infam“ (brezčastno), končno se pa vendar nista stepla, ampak sta preklicala „infamije“. Blizo tako divjala sta Reschauer in Sturm, končno pa je mladi Plener še vendar vse prekosil v strastnem divjanju. Ta obral je zaporedoma vse dele desnice z vsakovrstnim očitanjem, največidel so dobili Galicijani, za njimi pa Čehi. — O lastnem stanju zborniške levice spoznal je strastno obupan. („Stanje, katero tukaj imamo, je danes slabo, ako hočete, strastno obupano“). — Vso svojo jezo in strast pa je Plener zbral za sedanje vlado rekši:

„Ta vlada je Avstriji več škode prizadela, kakor bi bilo kedaj mogoče storiti tej državi najhujšemu unanjemu sovražniku. — Ta vlada pričela se je iz sovraštva zoper našo stranko. — To stranko hoče se za vsako ceno končati, hoče se spraviti ob njeno politično veljavo, ob njeno stanje v deželi. — Ker se pa vendar velik političen program ne more zidati na samo sovraštvo, iznašle so se besede: „Sprava in porazumljenje“. Te besede naj bi zakrivale kar pomeni sovraštvo in iz besedi „sprave in porazumljenje“ nastala je narodna vojska vseh. — Kaj je vladi mar za našo armado — in sklenil je govor: „kdor pri tem trpi, je le država, ki se na prodaj postavlja strankam na trgu, saj je le Avstrija, kateri škodujete.“